

כ"ו ויקרא

ה"ס 3

1 "ויחיי יעקב", למה פרשה זו סתומה, לפי שכין שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד" רש"י. ובמקום אחר כתוב: "ויקמת יוסף וכל-אחיו", ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותם שירדו למצרים לא שיעבדו המצרים בישראל".

צרת השעבוד ניתנה להרגשה עוד טרם שנתגשמה בפועל. ומשתי בחינות – אובייקטיבית וסובייקטיבית. באופן אובייקטיבי, כשנסתכל מן החוץ, המתבונן בעין פקוחה שמיעוט של גוף זר נשתרש בארץ לא לו והוא הולך ומתרבה וכובש עמדות כלכליות, ונוהג מנהגים משונים ומחריים לעם התושבים, ואינם משנים את שמם ולשונם ומלבושם, יוכל לראות מראש שסוף סוף הדבר יבוא לידי משבר, והתושבים יתחילו להצר את צעדיהם של הגרים. בצורה זו או אחרת – אבל צרות תהיינה. ובאופן סובייקטיבי הרי בעל לב רגש יכול להכיר בגופו הוא רמזים ויחסי-שכנות בלתי תקינים כל כך מצד התושבים. יש שגבוה בפושרין ויש שאפילו בחמין אינו נכוח עד שיבואו חמי-חמין. הדבר תלוי בסוג מידת הרגשתו של האדם.

(1) זכירה זמנים

16 נעץ והלב הם סמל השכל המידות. השכל הוא אובייקטיבי, כשם שהעין, הפשוטה כשהיא פתוחה היא רואה כל מה שעומד לפניו, בין שהדבר נח לאדם הרואה ובין שאינו נח לו, כך עיני השכל רואות מה שרואות, מבלי הבדל אם טוב הדבר או רע. המידות שבלב הן סובייקטיביות. אהוב אדם מה שטוב לו ושונא מה שרע לו. מפחד מפני דבר המזיק לו ומתענג לו מתפארת ונוי. וכל זמן שיעקב אבינו חי הורה לבניו שיחננו עיניהם ולבם לצרת השעבוד. בשכלם – יסתכלו ויבינו ובלבם ירגישו שהגם גרים בארץ, שכן היתה הגזרה "כי יגר יהיה ודעך בארץ לא להם". וכל זמן שבעיניהם ולבם ידעו וירגישו כי גרים הם, לא יצטרכו לבוא לידי "ועבדום וענו אתם". אבל משנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם. הרגישו עצמם בטוב וחדלו לראות בעיניהם ולהרגיש בלבם את גרותם, ואז נשתלשלו הדברים ש"צרת השעבוד" התגשמה בפועל, וכשאחרון השבטים נסתלק הרעים הרעם בכל תקפו.

1 ועשית עמדי חסד ואמת (מו. כט). וברש"י: חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול. כבר הגדנו פעם אחת (לעיל כד, כז) בביאור הנאמר חסד ואמת, והפעם ברצוני להגיד עוד דבר. הענין הוא בגדר שאמרו במשנה (אבות א, ב) על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. וכן אמרו שם (יו) על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. הנה כי העולם עומד על שלשה דברים, וכל דבר ודבר בבריאה הנה מיוסד וחדור עם הג' דברים. והנה מיוסדי העולם הלא הם החסד והאמת, ואצל הקב"ה תמצא תמיד שניהם יחד, וכן כתוב (תהלים כה, י) כל ארחות ה' חסד ואמת, כי שתי המדות הללו אחד הם, חסד של הקב"ה הנהו חסד ואמת גם יחד, כי כן הם שתי המדות בטהרתן, כלעולם הם זה עם זה. "חסד ואמת נפגשו" (תהלים פה, יא), במקום שיש חסד שמה יש להיות אמת, ובמקום שיש אמת שמה יש להיות חסד, והם הנם יסוד העולם, כי אמת ה' לעולם, ולעולם חסדו.

(2) חסד אמת

16 וכן התורה נקראת אמת, ותחילתה חסד ולבסופה חסד (סוטה יד), כל ציווי התורה על חסד ואמת עומדים, קשורים זה בזה, כלולים הם, ואחד הם. וכן האדם וכל פעולותיו בחסד ואמת יהלכון, אחד בלעדי רעונו אינו שזה כלום, יהיה חסד איזה שיהיה, אף החסד הכי גדול, חסד הגדול מעל שמים, אם אין אמת אתו גם החסד אינו כלום, כי קלועים הם החסד עם האמת, והאמת עם החסד. הוא אשר אמר לו יעקב אבינו ליוסף ועשית עמדי חסד ואמת. ומה שכתב רש"י חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, לא למעט חסדים אחרים בא, כי אמנם כי תמיד הנך צריך לאחוז בשניהם דוקא, חסד ואמת גם יחד, אלא לבאר בא, כי אמנם הזכירו כאן האמת עם החסד מיותר הוא, כי מובן הוא, שהרי בלעדי האמת גם חסד אין כאן, אלא ללמדנו זה היסוד כי כן שבאן הלא הוא ודאי חסד של אמת, כן תמיד ובכל מקום הנה החסד של אמת יא.

(1)

אבי וישבעני - My father adjured me. The following incident explains the significance of this exchange: Edmond de Rothschild, the well-known French philanthropist, wanted to be buried in Israel, but his wish could not be immediately acted upon because of hostilities related to the 1948 War of Independence. Although he was buried in France, when conditions in Israel permitted, Rothschild's children made a request through the French interior ministry that he be reinterred in Israel.

Time passed and they did not receive a reply. After some inquiries they were told that President De Gaulle himself was delaying the response. When asked, De Gaulle responded that he was troubled by the request. He had considered de Rothschild a loyal Frenchman. A true Frenchman is born, lives, dies and is buried on French soil. Rothschild's request was therefore troubling, and although De Gaulle eventually acceded to the family's request, his opinion of the family Rothschild as Frenchmen was irrevocably diminished.

Joseph's dilemma was similar. He had spent many years as the Viceroy of Egypt, and was considered a true Egyptian. How could he possibly want to have his father buried in a foreign land? Joseph therefore wished to communicate to Pharaoh that it was because he took an oath to his father that he was compelled to accede to Jacob's wish. (Boston, undated)

(לא) השבעה לי וישבע לו לא היה יעקב חושד בבנו הצדיק האהוב לו שימרה על מצות אביו ועל הדבר אשר הכטיחו ואמר אנכי אעשה כדבריך אבל עשה כן לחוס הענין בעניי פרעה אולי לא יתן לו רשות להפריד ממנו ויאמר לו שלח את אחיך ואת עבדיך ויעלוהו שם או שיחפז פרעה שיקבר הנביא בארצו לכבוד להם ולזכות ולכן השבעה כי לא יהיה נכון להעבירו על שבעתו וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין מפני השבעה וכן היה הדבר כמו שאמר עלה וקבור את אביך כאשר השביעך

(3)
אביו
7

(4)
7

(5)
Power of
a Vort
R Franz

Is the Ramban suggesting that without the oath, Yosef HaTzaddik would not honor his initial agreement to fulfill Yaakov's dying wish?

We can pose the same question on the narrative in Parashas Chayei Sarah in which Avraham, who trusted his servant Eliezer with all his possessions, insisted that he swear to fulfill Avraham's wishes in finding a shidduch for Yitzchak.

Why did Avraham and Yaakov request that their respective wishes be cemented into place with oaths?

The Imrei Shefer suggests that when a person pledges to do something for his friend, but then faces a challenge in carrying out the mission, there may come a point when he thinks to himself: *I gave it my best effort, but due to circumstances beyond my control, I can't follow through.*

Had Yaakov let Yosef off with the mere pledge of, "I personally will do as you have said," when Pharaoh expressed his displeasure with Yosef and the shevatim leaving Egypt, Yosef might have rationalized further inaction by saying: "I did my best. That's all my father could have expected of me."

When a person realizes that there is something greater at stake, that he has sworn to uphold his word, he doesn't just say, "I tried." To paraphrase the old Avis slogan, the severity of violating an oath causes a person to try harder.

We see how a do-or-die mentality spurs greater effort in many different areas in life.

I'm hesitant to bring sports analogies into a Torah discussion, but for better or worse, many can relate to this comparison:

Sometimes, a team seems to be lethargic and barely making an effort to win, until they reach the final couple of minutes and are still within striking distance. What makes a football team, for instance, suddenly come to life in the final two minutes after spending the first 58 minutes bumbling about?

The answer is that in those last two minutes, everyone

(2)

(7) אהרן

וקדם לך לחת לב
אם באצות היה עליכם חוב קיום כל החורב כי סוף מניו שיטק
נשא צי אחיות ואצרות לא מע עד שביד אן וכן כח פתים,
ומשה מה מקום לקשיא וז שבר נן באצות חביב וז כמלה
של אצרות חודם שגמורה ובחזקה צי אחיות לעסק, ורלויות

לרמב"ן (תולדות כ"ו כ"י) שנתן פעם לעקב נשוא צי אחיות כי לא
היה צורך ע"כ, ואן דבריו חזקים בסמיכות כי מי גילה לו פה
וז שלא היה שומר חרב חלה צורך אחר שאן הפרש צין בארן
לחן לארן בלוחן פריי במלוח שלא שגרום באצות קי). ובקצת צעתי
הוא כי באצות קבלו החורב ממש שקבל מנה שקבל מתוך שקבל
מאלם כראשון אחר למהד מפי בגורה דכתיב אז ראה וגו' ויאמר
לחדם (חזבר ח"א קל"ט), ושגממשתוכ וכוז לעבוד גן עדן וכמו
שפירשתי בצפוק (לעיל צ' ע"ד) לעבדה ולשמרה קו), אך לא
למור חלה על צי מלוח שאם יעבור עליהם יכריז חבל שאר החורב

קרה לעבר אם יעסק ויחוק נן כהפסד אם לא יקיים, ודבר
שיש לו גם אחר נתינת החורב שיש מלות שאם יעשה אחים האדם
ישול שבר ואם לא אן צי עונש עליהם קו) כמו כן היה מיום ברא
חבים אדם בכל החורב קי) חן מו' מלוח, ובאצות לוד קביעותם
כדי ומשקם בלוחר עליון קיימו ככל כחמרו (כ"ו כ"י) עקב אחר
שמע וגו', ואז"ל (יומא ב"ח) קיים אצרות אציו לפי עירובי

הצבילק וזה צמו בקים תחזו לבדיות חועלה במלות ועסק
כחורב, חבל במקום שכיו רואים חועלת דבר בהלכות להם כמו
שחמיר יעקב כהרנים בהלכות בישואי שחי האחיות הפלים
עין מריות כעמך מקום כמלה כהוא חן שאן לו עונש אם לא

יקיימנה כן עוד שלא תהיה חורב, ומב גם אם נחמר שחיו עופים
ע"פ הכיבוד כי באצות נבואים כיו ובי' חמר להם לעשות קו, ודבר
זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי החורב (פ"ט) כי נבוא
שחמר לעבור על איסור תחסיורי החורב לפי שעה שומעין לו קיא)
סאלויו כבר בהתל וגו', גם חמך ועקב שמשב מעשה על פי
נבואתו שיהי לישא צי אחיות לפי שעה לא שיעקב איסור צי
אחיות, ומב גם צומן שלא היה להם עונש על הכדור חלה הקרבת
החועלת אם יקיימו כחכר, גם יחיה על ידי מלחך חורב לקחת
חמר כחומרים ז"ל (ב"ל פ"ה) למה שנמשך ממנה מהחללה נשמות

(6) re

senses acutely that the game is on the line. There is no longer any time to procrastinate. It's do or die.

Everyone has factors that will cause them to dig deeper and tap into spirit and strength that had remained dormant until that motivation kicked in. For those unfortunate enough not to have a serious direction in life, that motivation can be a game or maybe only a play-off game or championship series.

We Jews are fortunate to have much more significant motivations. For Yosef and Eliezer, for instance, the motivation was a sh'vuah — the realization that if they did not take their effort up a notch, they could be in violation of an oath.

In life, there will be times when we will do things right, and there will times when we rationalize our behavior, insisting — at least to ourselves — that we were simply unable to do any more. But we can only be sure that our excuses are valid if we truly appreciate the value of the endeavor we are excusing ourselves from. If we truly value tefillah b'tzibbur, for instance, will every tickle in our throat keep us from shul, or will we go the extra mile to daven with a minyan?

We must spend time contemplating what is truly important to us in life, because that is the only way that we will find the inner strength to excuse ourselves for missing the Super Bowl because we had a chaurusa, rather than vice versa.

לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו... "יששכר חמור גרם... ויט שכמו לסבל ויהי למס עובד"

ומחוקק מבין רגליו - תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל" (רש"י)
"ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים" (סנהדרין ה ע"א)
"ויט שכמו לסבול - עול תורה, ויהי - לכל אחיו ישראל, למס עובד" - לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עיבורין" (רש"י)

(8) 313 03

בברכתו של משה רבינו לבני לוי באומרו
וברים לב ג: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך
לישראל", הרי שנוספו גם בני לוי על מור
ההוראה בישראל, ויש לבאר, מהו חלקן
המיוחד ותפקידו של כל אחד מן השבטים
הללו בהוראת התורה לישראל.
מורי הוראה - משבט לוי או
משבט יששכר

ונקדים לבאר את דברי הגמרא ביומא (פ"ה
ע"א) בענין זה: "אמר רבא, לא
משכחת צורבא מרבנן דמורי נ-שמורה הוראות
בישראל רש"י, אלא דאתי משבט לוי או משבט
יששכר, לוי דכתיב: "יורו משפטיך ליעקב,
יששכר דכתיב: וימבני יששכר יודעי בינה

מיהו השבט שזכה לכתר התורה? לכאורה,
מצאנו כמה שבטים שזכו לכך, בברכת
יעקב ליהודה מצאנו שבירכו שיוזכה לכתר
תורה ויהיו בניו מלמדי תורה בישראל, וכמו
שאמרו חז"ל: "ומחוקק מבין רגליו" - "אלו
נשיאי ארץ ישראל", ו"אלו בני בניו של הלל
שמלמדים תורה". מצד שני, גם בשבט
יששכר מצאנו שיעקב בברכתו העניק לו את
כתר התורה, וכמאמר חז"ל: "ויט שכמו
לסבול" - עול תורה, ויהי - לכל אחיו
ישראל, למס עובד" - לפסוק להם הוראות
של תורה וסדרי עיבורין".

כמו כן אנו מוצאים שכתר התורה והוראתה
לעם ישראל, הוענק גם לשבט לוי,

(3)

והוראתה לכלל ישראל, שבבבבת יעקב לבני יששכר, קיבלו את כח הוראת ההלכה מכוח לימוד התורה והגמרא עד תכליתה ל"אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא", ונטפו עליהם בני לוי בברכת משה, וברכת יעקב ליהודה, וכן בני יהודה לקבל את היכולת

להורות הלכה מחמת כח המלכות והאחריות על העם.

משפטיך למלך תן

את מהותה של יכולת ההוראה מכוח המלכות, יכולת אשר נתברך בה שבט יהודה, יש לבאר על פי דברי הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל בספרו לב אליהו (פי משפטים, ויסוד הדברים מבואר בדרשות הר"ן דרוש יא):

שונה הוא משפט הבא לפני בית דין של ישראל, ממשפט שנדון בפני מלך ישראל מכח חובתו להנהיג את העם, שבמשפט הנדון לפני דיני ישראל, דנים הם את הדין על פי כללים קבועים ועל פי משפט הקצוב ושווה לכל, וכגון אדם שגנב חפץ מחבירו, בין אם הוא דל ואביון שגנב מעשיר מופלג, ובין אם הוא בעל ממון שגנב מעני מרוד, בכל מקרה הרי הוא נקנס בתשלומי כפל כמו כן, אדם שאכל בשר טריפה, בין אם עשה זאת מתוך רעב ומצוקה, ובין אם עשה זאת בודון ובשאת נפש, הרי הוא לוקה מלקות ארבעים.

ואין לתמוה היאך יתכן שיהא דין אחד שווה לכל, מבלי שיעלו בחשבון העונש מצבו של הנענש ותכונותיו, כי אף על פי שאמנם כן הוא בדיני שמים, בהם דן הקב"ה את האדם בחשבון מדויק לפי כל פרטיו ולפי עניינו ונטיית ליבו בעת העבירה, כי אין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד

עניניו, מכל מקום בדיני אדם קבעה התורה הקדושה כי "משפט אחד יהיה לכם", מפני שאין ביכולתו של בן אנוש לאמוד נכונה את יצריו של החוטא ואת מחשבות ליבו ולהכריע על פיהם את הדין בתכלית הדקדוק, ועל כן קבעה התורה כללים שווים לכל אדם ובכל ענין.

אולם שונה הוא דינו של המלך, בהיותו מופקד על העם ואחראי למצבו ולתיקון דרכיו, ואשר על כן ניתנה לו הרשות לחרוץ משפט לפי שיקול דעתו, בלא גבולות קבועים ובלא כללים אחידים, ואף כאשר מדין תורה החוטא פטור, רשאי המלך להענישו למען ישמעו ויראו, וכפי שכתב הרמב"ם (פי' מהל' מלכים הי'): "כל ההורג נפשות שלא בראיה ברורה או בלא התראה... יש למלך רשות להורגו ולתקן

לעיתים לדעת מה יעשה ישראל, ואימא יהודה נמי, דכתיב: יהודה מחוקקי? אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמינא ולהיות ביה וכהלכה - רש"י". מתבאר מדברי הגמרא, ששבט לוי ושבט יששכר זכו שיעמדו מהם תלמידי חכמים היודעים להורות הלכה למעשה, ואילו משבט יהודה אמנם עמדו תלמידי חכמים המלמדים תורה לישראל, אולם הם לא זכו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולא הגיעו לדרגת הוראה הלכה למעשה.

והקשו המפרשים, הרי משבט יהודה יצאו מלכים, נשיאים וראשי גלויות, שהיו דנים בין איש לרעהו וחרצים משפט, כמובא בתחילה מדברי רש"י, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין צג ע"ג) על דוד המלך, שהיה משבט יהודה, שהלכה כמותו בכל מקום. ואף הנשיאים היו מורים לעם את ההלכות, וכפי שמצינו בהלל (פסחים טו ע"א) שבשעה שמינחהו לנשיא דרש כל היום בהלכות הפסח, ואם כן מדוע אמרו שבט לוי ושבט יששכר בלבד הם המורים הוראות בישראל?

שני סוגים של הוראה

ונראה לישב קושיה זו על פי דברי המהרש"א (י"מא שם), שאף על פי שבני יהודה לא זכו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כבני לוי ובני יששכר, מכל מקום היו מורים הוראות להלכה מחמת המלכות שהיתה בחלקם, שמכוחה היה בידם לחרוץ דין ולעשות משפט, ואף לפסוק הלכה ולהורות לעם את המעשה אשר יעשו, היות ומחובת המלך להשיג על קיום התורה בקרב ישראל. מכוחם זה, היו רשאים גם לגדור גדרים ולעשות סייגים לתורה, וזה היה תפקידו של שבט יהודה, וכפי שנבאר להלן.

והוסיף המהרש"א (שם), שבכך יובן מדוע לא הביאה הגמרא את הכתוב: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו", כי אם את הפסוק: "יהודה מחוקקי" הנוכח בנביא (תהלים ס, ט), שכן הפסוק "לא יסור" מתייחס להוראה שניתנה ליהודה מכח המלכות, ואשר מכוחה רשאי הוא לפסוק הלכה, ואילו הגמרא עוסקת בהוראה הבאה מכח לימוד התורה ועיונה, ולפיכך הביאה את הכתוב: "יהודה מחוקקי", שמשמעו ששבט יהודה היה ממונה לכך על פי ה' ומכח לימוד התורה, ולא מכח המלכות בלבד.

מעתה יתבאר חלקם של השבטים - יהודה ויששכר ולי, בלימוד התורה

(4)

שונה מדיני התורה, כדי להעמיד את הדת ואת המוסר בקרב העם על תילם.

עשו סייג לתורה

בנימינו אין לנו לא מלך ולא נשיא, אולם חכמי הדור הם האחראים על העם, ובידם לגדור פרוצות ולתקן תקנות כפי צורך השעה. וכן כתב הר"ן בדרשותיו (שם) שגם

השופטים - שתפקידם היה לדון על פי משפטי התורה - נהגו שררה על העם והנהיגוהו כמלכים, מאחר שעדיין לא נתמנו מלכים בישראל, ובמצב כזה ניתנת השררה ביד חכמי התורה שבדור.

וכמלכים בשעתם כך חכמי התורה בדורותיהם, בשבתם על כסא משפט, רשות בידם להעניש את החוטאים יונק מן הראוי להם, מפני שאף עליהם לדאוג למצבו הרוחני של העם ולהקיע את הרשעים, וכפי שנפסק ברמב"ם (פכ"ד מהל' סנהדרין ה"ד-ו): "יש לבית דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות, ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה... כל אלו הדברים לפי מה שיראה הדיין שזה ראוי לכך ושהשעה צריכה, ובכל יהיו מעשיו לשם שמים"⁶.

הרי שחטאי האדם אינם נמדדים רק לפי העונשים שקבעה להם התורה, כי אם גם לפי כוונת העושה ותולדותיו של המעשה, אשר לא נכללו בדיני התורה ובמשפטיה. חטא שיש בו פריצת גדר או כוונת רשע, ראוי לדונו לפי חומרתו, כדי למגר את הרשעים ולהעמיד את הדת על תילה, ועל כן העמיד הקב"ה לעמו שופטים ומלכים וחכמים, אשר בחכמתם ובעומק עיונם יעמדו על טיבם של דברים, וידעו לחזק ולבצר את קיום התורה והמצוות בקרב ישראל.

"אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'..."

"בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" (מט, כו) כתוב במדרש (ב"ר צט, ג): ר' פנחס ביאר הפסוק שמדבר על המזבח, מה הזאב חזה חוטף, כך המזבח חוטף את הקרבנות. "בבקר יאכל עד" - היינו תמיד של שחר "את הכבש אחד תעשה בבוקר". "ולערב יחלק שלל" - היינו תמיד של בין הערביים "ואת הכבש השני תעשה בין הערביים".

ואמרו בגמרא (זבחים ג:) שיעקב נתנבא "בבקר יאכל עד" באחסנתיה תיתבנו מדבחה [-בחלקו יתבני המזבח]. והיה אמה מהמזבח בחלקו של יהודה, אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי חמא בר חנינא רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסה בחלקו של בנימין ובו היה המזבח בנוי, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה

העולם לפי מה שהשעה צריכה, והורג רבים ביום אחד... להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם."

מבחינה זו אינו דומה משפטו של המלך למשפט הדיינים, שכן המלך במשפטו - מביא בחשבון גם את הרוש וההשחתה הנולדים מן החטא לפי זמנו ומקומו, מה שאין כן בדין תורה שאין מתחשבים בדברים אלו לענין קביעת העונש. וכך מצינו בודד המלך, שכאשר בא אליו נתן הנביא ושאלו מה דין העשיר שגזל את כבשת הרש, השיב לו דוד (שמואל ב יב, ה):

"בן מות האיש ההוא", על אף שבדין תורה אין מטילים על הגנב עונש מוות, מפני שראה דוד במקרה זה הנהגת אכזרית מסוכנת אשר יש צורך לעוקרה ולשרשה ביד חזקה, כדי להטיל אימה על הרשעים.

ואלו הם דברי רש"י על הכתוב (משלי ח, טו): "בי מלכים ימלכו ורוחנים יחקקו צדק" - "שהדינים והמשפטים אני מלמדם". כלומר: אף שהתורה לא בשמים היא, מימי קיבלו המלכים מהקב"ה פוח הכרעה ופסיקה מכוח מלכותם ובעיקר - הבנה בעומק דיני התורה, שהרי בוודאי אין חמלכים מחוקקים צדק ומחששים הלכות שאין להם יסוד בתורה.

בדרך זו ביאר הר"ן בדרשותיו (דרוש יא) את ההבדל שבין שופטי ישראל ובין המלכים שהיו אחריהם - תפקידם של השופטים היה לחקור את הדין ולדונו בדקדוק על פי משפטי התורה, ולכן נקראו 'שופטים', אולם המלכים דנו גם לפי צורך הציבור באותו הזמן ובאותו המקום, ולפי תקנת הדור וקיום התורה אצל המון העם. משום כך גם היה בכוחם להכריע באופן

1131c
א

(3)

1 נכד יום לנוטלה [וביומא גרסינן לבולעה] שנאמר "חופף עליו כל היום" [כאדם המחשב ודואג, רש"י], שרצה בנימין שגם אמה זו תהיה בחלקו, לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן להקב"ה שנאמר "ובין כתפיו שכן" – היינו זכה שהארון היה נתון בחלקו (עי' מהרש"א).

6 מכאן למדים אנו עד כמה אדם צריך להשתוקק לקרבת אלקים, ולא לוותר אפילו על חלק קטן ביותר, זכשאדם יהיה מצטער על כך באמת ישיג לבסוף מבוקשו ואפילו עוד יותר. כתב הרא"ש (ביאורחות חיים) אל תביט על מי שקטן ממך בעבודה וביראה, אלא על מי שגדול ממך, עכ"ד. "אין דבר העומד בפני הרצון" – אם ישאף באמת ישיג את מבוקשו...

ע"ן עוד בספר "אוצרות התורה" – במדבר, עמוד פ'.

...

11 אמר שלמה המלך (משלי פ"ב, ד-ה): "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא" – כלומר רק כאשר תבקשנה ככסף ותחפשנה כמטמון תזכה להבין יראת ה', ובלי הביקוש והחיפוש אי אפשר להבין,

16 כי כדי לזכות לאיזו מדרגה בעבודת ה', ישנו תנאי יסודי והכרחי – להרגיש צמאון והשתוקקות לתורה. וכתב רבינו יונה (בפי' למשלי): "והנה תלוי הצלחת הלמוד בחפץ [כלומר ברצון], וכענין חופש מטמונים, שהוגד לו כי יש מטמון בבית הזה או בבקעה הזאת, כי לא יהיה עליו לטורח חפוש המטמון, מדעתו שימצא תוך רב במקום אחד ויתעשר ברגע אחד, ולפי הערבות בטרחה וחפוש תפקחנה בה עיני השכל ותשתמר בלב האדם, עכ"ד.

...

2 כשנעיין בדברי חז"ל, נראה לאיזו מדרגה אפשר להגיע עם הכח הזה של צמאון והשתוקקות. כתוב בפרקי דרבי אליעזר (פ"א): מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס שהיו לאביו חורשים והיו חורשין על גבי המענה, וחוא היה חורש בטרשין [בסלעים]. ישב לו והיה בוכה, א"ל אביו מפני מה אתה בוכה, שמא מצטער אתה שאתה חורש בטרשין, עכשיו אתה חורש על גבי המענה. ישב לו על גבי המענה והיה בוכה, א"ל מפני מה אתה בוכה, שמא מצטער אתה שאתה חורש על גבי המענה, א"ל לאו, ולמה אתה בוכה, א"ל שאני מבקש ללמוד תורה. א"ל והלא בן עשרים ושמונה שנים אתה ואתה מבקש ללמוד תורה, אלא קח לך אשה ותוליד לך בנים ואתה מוליכן לבית הספר, עשה שתי שבתות ולא טעם כלום, עד שנגלה לו אליהו ז"ל ואמר לו בן הורקנוס למה אתה בוכה, א"ל מפני שאני מבקש ללמוד תורה, א"ל אם אתה מבקש ללמוד תורה, עלה לירושלים אצל רבי יוחנן בן זכאי. עמד וחלץ אצל ריב"ז ישב לו והיה בוכה, א"ל מפני מה אתה בוכה, א"ל מפני שאני מבקש ללמוד תורה, [ע"ש באיזה תנאים למד], ולימדוהו שם ק"ש תפילה וברכת המזון וכו', עד שהגיע לחשגים גבוהים שחיה דורש ופניו מאירות כאור החמה, וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה ואין אדם יודע אם יום או לילה, ובא ריב"ז ונשקו על ראשו, א"ל אשריכם אברהם יצחק ויעקב שיצא זה מחלציכם וכו' ע"ש באורך.

36 לכאורה הסיפור נראה תמוה, איך זה שתיכף ומיד זכה ר' אליעזר עוד בחיותו עם הארץ לגילוי אליהו! ומה גם צריך להבין מה זאת שיעץ לו אליהו שיעלה לירושלים ללמוד תורה מפי ריב"ז, הרי היה אז בן עשרים ושמונה שנה, בור ועם

הארץ שאינו יודע אפילו קיים ברכת המזון, ולכאורה היה צריך לומר לו שילך קודם למלמד תינוקות שיתחיל איתו אלף בית וכו', ומדוע שלחו אליהו תיכף ומיד אל גדול הדור - ריב"ז?

1

(13)

אלא מבאר הגה"צ רבי נתן ווכטפויגל זצ"ל (משגיח דשיבת ליקווד) כאן גילה אליהו הנביא את הסוד והעוצמה שגלומה בצמאון ובהשתוקקות לתורה, שאם יש בליבו של אדם כזה צמאון לתורה כמו שהיה אצל רבי אליעזר אז ההצלחה מובטחת, ואפשר תיכף ומיד לשלוח אותו לירושלים להיות מתלמידיו של ריב"ז, ובודאי יצליח... - זהו כוחה של השתוקקות!

6

כסף - ומטמונים

הנה כפל שלמה המלך באומרו "אם תבקשנה ככסף - וכמטמונים תחפשנה", ביאר הגרא"י מלצר זצ"ל (קובץ יגדיל תורה א), קיים הבדל בין מחפשי המטמונים למחפשי הכסף, מחפשי המטמונים מחפשים בזריזות ובמרץ רב, חופרים באדמה בכל כוחם, כאשר ישנו סיכוי קלוש למוצאו. אולם לאחר שנוכחו לדעת שאין מאומה, מיד מתייאשים ואין חופרים עוד.

11

לא כן מחפשי הכסף הדרוש למחייתם, מוכרחים לחפש בתמידות ולא שייך בזה יאוש, ואם אינם משיגים באתר זה, מכתתים רגליהם גם למקומות הרחוקים ביותר עד ששיגוהו, כי הכל יעשה האדם לצרכי קיומו.

6

כל זה כיוון שלמה בחכמתו, חיי תורה ויראת ה' צריך להשתדל ולחפש במלא המרץ והזריזות כמחפשי המטמון. ולא להרפות בשום אופן ולהמשיך לחפש באופן תמידי כמבקשי הכסף.

פגע בו ברכבו בלא כוונה וניצל בנם, האם יברך 'שעשה לי נס' כשהנהג יתבייש

(14)

שאלה ראובן נהג ופגע בשמעון בלא כוונה, ובניסי ניסים חייו ניצלו, ראובן מאד התבייש במעשהו, ועזר מאד לשמעון בכל מהלך האישוף, וביקש ממנו עשרות פעמים מחילה, ושמעון מחל לו בכל לב, והרגיע אותו איך לך מה לדאוג הכל משמים, ואין אדם נוקף באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה.

תאריך
חמ"ג
מכירות
ק"ד

והנה כשהשתחרר שמעון מבית החולים לקחו ראובן ברכבו הביתה, והדרך לביתו היתה דרך מקום התאונה, שמעון קודם צאתו מבית החולים בירך את ההלכה שצריך לברך ברכת 'שעשה לי נס' ורוצה לברך את הברכה בשם ומלכות בקול גדול ובכוונה גדולה, אך יודע שאם יעשה כן ראובן מאד יפגע, וזה יביא לו עגמת נפש גדולה, האם יעשה כן, או שיאמר את הברכה בשקט בלא שראובן יבחין בכך?

6

תשובה כשחזרו השבטים מלקבור את אביהם כתוב, 'ויראו אחי יוסף כי

מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף' (בראשית נ טו) וכתב בהדבר זקנים

(בראשית נ טו) וכי מה בא זה ללמדנו. אלא כשחזרו יוסף ואחיו מקבורת אביהם

ראה יוסף הבור שהושלך בו, ובירך ברוך ה' שעשה לי ניסים במקום הזה.

אמרו אחיו מאחר שמוכיר בדבר זה עדיין לא יצאה שנאתו מלבו. אמרו לו

ישטמנו יוסף שמא השנאה טמונה בלבו. וכן הוא במדרש רבה (בראשית פ"ד

ו) ובתנחומא (י"ו) הובא גם בבעל הטורים.

16

(7)

1 ודקדק מזה המהריט"ץ (סימן פו) שאדם שנעשה לו נס בקומה השניה והוא גר בקומה ראשונה אינו נפטר בכך וכשיעלה משלושים לשלושים לקומה השניה צריך לברך, שהרי יוסף הצדיק כשהלך עם אחיו נפנה מהם לעמוד על פי הבור, וכיך שעשה לי נס, ואז אמרו אחיו לו ישטמנו וגו', וא"כ מדאצטרך יוסף הצדיק לפנות מאחיו, ולא בירך שם בחשאי דרך הלכות, משמע דבעינן ממש במקום, עכ"ד". הרי שאילו היה אפשרות ליוסף הצדיק

ש
15

לברך בחשאי בלא שהאחים יבחינו בכך היה מברך, ולא היה מברך שישמעו שלא יתביישו".

ובשורת לב חיים (ח"ב סימן מג) נשאל על השריפה הגדולה שהיתה בעיר, ועשרות בתים נשרפו וביניהם כמה בתי כנסיות וספרי תורה והרבה כתבי ידות, ובית הכנסת אחד ניצל בנסי ניסים על ידי השתדלות אנשים, ורצו לברך על כך הטוב והמטיב, וכתב שאין לברך, שבעת אשר קרה אסון כזה ושמים וארץ בוכים ויש להספיד על כך בפה מלא על שריפת שאר בתי כנסיות וספרי התורה וכתבי ידות, ועוד שני אלפים בעלי בתים שנעים ונדים בלא בית, והם ונשיהם וטפם לחורב ביום ולקרח בלילה, ואם כן אחר כל הרעה הזאת איך אפשר לברך ברכת הטוב והמטיב, ועל זה נאמר מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה".

14
16

ועוד כי זה יבא הדבר חס ושלום לידי שנאה וקנאה כי מי שנשרף ביתו או בית הכנסת שלו ששומע ברכת הטוב והמטיב הרי הוא מצר ודואג, ואף שכוונת המברך לשם שמים מכל מקום השומעים ברכתו חוששים חס ושלום שיש איזה טינה בלבו ולהכעיסם מכון, ויש בדבר משום חשש שנותן מכשול לאחרים שיבררו, וכל כי האי גוונא אפילו היה הדין ברור כשמש וכירח שחייב לברך ברכת הטוב והמטיב, עם כל זה היה מן הראוי למנוע ברכה זאת כיון שנפק מינה חורבא. או שיברך על ידי שיסתיר זאת. וכמו שמצאנו אצל יוסף שאפילו שהיה מחויב לברך, עם כל זה אחיו ששמעו את הברכה נצטערו מכך".

21
22

ויש לחלק שהבושה של האחים היתה גדולה מאד כי דנוהו למיתה במזיד ועשו משתה ואכלו לחם, ועם ישראל נדון לעשרת הרוגי מלכות לכפר על חטא זה, וידוע שרבנו הגדול אלחנן וסרמן הי"ד סיפר בשם החפץ חיים

שכל עלילות דם מדור דור היו בעון הנורא של שחיטת גדי עזים והטבלתו בדם ואמירתם ליעקב אבינו הכר נא, ולכן בושתם היתה גדולה מאד כי ראו שטעו בדין.

27

כמו כן בנדון של הלב חיים העגמת נפש של עשרות יושבי הבתים גדולה מאד והצער שלהם וזעקתם עלתה לשמי רום כשנשיהם וטפם היו לחורב יום ולקרח בלילה, ולא יתכן שאלו ימררו בככי ואלה ישמתו ויגילו, והוא הדין בשריפת בתי כנסיות.

28

אבל בנדוננו אין הבושה של ראובן גדולה כי האלוקים אינה לידו ולא נתכוין להזיק לשמעון, וגם שמעון נתרפא, וכה"ג הדעת נוטה שאין כאן בושה גדולה, ויתכן שמותר לשמעון להודות להשי"ת על חסדו שהגדיל עמו בקול גדול ובהלל והנחיה.

41

הגביה את הנגס ובירך 'משנה הבריות'

סיפר רבי שלום שבדרון זצ"ל (הקדמה לדעת תורה או"ח ח"א מאמר שכל טוב אות ו) ששמע מפי עד ראייה, על מעשה ב'חסיד שוטה', שהחשיב עצמו למדקדק בהלכה, וראה בין האנשים רבים ננס אחד, נדחק ורץ אליו חטפו בידיו ובירך בקול רם ובשמחה גדולה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם משנה הבריות". או לו לחסיד שוטה זה, שבמקום לברך את ה' ניאצו, ובמקום להודות לו רצח את יציר כפיו.

46

(8)